

ЗАКОНОМІРНОСТІ КОНЦЕПТУАЛЬНОГО МОДЕЛЮВАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ НЕОЛОГІЗМІВ У КІБЕРБЛОКАХ PATTERNS OF COMPUTER NEOLOGISMS CONCEPTUAL MODELING IN CYBERBLOCKS

Шевчук Т. Р.,

orcid.org/0000-0002-6341-306X

старший викладач кафедри іноземних мов

природничо-математичних спеціальностей

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Ясінська О. В.,

orcid.org/0000-0002-6902-6079

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іноземних мов природничо-математичних спеціальностей

Волинський національний університет імені Лесі Українки

У статті детально описано закономірності концептуального моделювання комп'ютерних неологізмів у кіберблоках. Розглянуто важливі наукові проблеми, специфіку вже існуючих поглядів науковців в галузі даного наукового дослідження. Окреслено позицію відомих лінгвістів щодо необхідності розмежування даних лінгвістичних аспектів. Визначено різні підходи до здійснення концептуального моделювання щодо даного наукового дослідження. Представлено сучасні лінгвістичні розвідки, зумовлені загальною спрямованістю лінгвістичної парадигми знань на розроблення якісно нових дослідницьких об'єктів, що дозволяють розв'язати проблему вербального позиціонування цілісних динамічних фрагментів позамовної дійсності, одним із яких є сфера комп'ютерних технологій. Доведено, що словниковий запас будь-якої мови оновлюється шляхом появи власне нових слів, розвитку нових значень у старих слів або в результаті запозичення іншомовних слів. Запропоновано поняття "кіберблок". Скомпоновано словникові дефініції у кіберблоки. Досліджено експлікацію концептуального змісту кіберблоків. Описано кіберблоки крізь призму концептуального аналізу. Описано історію розвитку концептуальної схеми кіберблоків. Сконструйовано загальну модель концептосфери кіберблоків та заповнено її розробленими кіберблоками. Здійснено системний аналіз концептосфери кіберблоків та характеристики одиниць досліджуваної комп'ютерної неології. Апробовано загальну гіпотетико-концептуальну модель взаємозв'язку людини та комп'ютерної сфери. Представлено результати діяльності людини та комп'ютера. Словникові дефініції досліджуваних комп'ютерних неологізмів диференційовано у кіберблоки. Проаналізовано закономірності виникнення кіберблоків англійської комп'ютерної лексики. Розглянуто найпоширеніші кіберблоки серед неологізмів комп'ютерної сфери в різних концептах. Установлено головні джерела поповнення кіберблоків. Виокремлено основні комп'ютерні тематичні групи, у яких виникають найдовші кіберблоки та причини їх виникнення. Стратифіковано емпіричний матеріал за певними аспектами діяльності людини та комп'ютера. Зауважено, що концептосфера є ширшим поняттям порівняно із семантичним простором мови. Скорельовано відповідні концепти. Квазісиноніми диференційовано за кількісними чи якісними ознаками. Доведено, що конкретний метод повинен відповідати вимогам, що їх висувають до методу як до шляху отримати знання.

Ключові слова: кіберблоки, комп'ютерні неологізми, моделювання, концептуальна схема, концептосфера, словникові дефініції, інтроспекція, інноваційні лексеми.

The article describes in detail the patterns of conceptual modeling of computer neologisms in cyberblocks. Important scientific problems and the specifics of existing views of scientists in the field of this scientific research are considered. The views of famous linguists on the need to distinguish these linguistic aspects is outlined. Different approaches to conceptual modeling of this scientific research are identified. Modern linguistic explorations are

© Шевчук Т. Р., Ясінська О. В., 2025 Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0 394

presented, conditioned by the general orientation of the linguistic paradigm of knowledge towards the development of qualitatively new research objects that allow solving the problem of verbal positioning of integral dynamic fragments of extralinguistic reality, one of which is the sphere of computer technologies. The vocabulary of any language is updated through the emergence of new words, the development of new meanings in old words, or as a result of borrowing foreign words was highlighted. The concept of “cyberblock” is outlined. Dictionary definitions are arranged into cyberblocks. The explication of the conceptual content of cyberblocks was investigated. The history of the development of the conceptual scheme of cyberblocks is highlighted. Cyberblocks were outlined through the prism of conceptual analysis. A general model of the concept sphere of cyberblocks was constructed and filled with the developed cyberblocks. A systematic analysis of the concept sphere of cyberblocks and the characteristics of the units of the studied computer neology was carried out. A general hypothetical and conceptual model of the relationship between man and the computer sphere was tested. The results of human and computer activity are presented. Dictionary definitions of the studied computer neologisms are differentiated into cyberblocks. The regularities of the emergence of cyberblocks in English computer vocabulary are analyzed. The most common cyberblocks among neologisms in the computer sphere in various concepts are considered. The main sources of cyberblocks replenishment are identified. The main computer thematic groups in which the longest cyberblocks occur and the reasons for their occurrence are identified. The empirical material is stratified according to certain aspects of human and computer activity. It is noted that the concept sphere is a broad concept compared to the semantic space of language. Corresponding concepts are correlated. Quasisynonyms are differentiated by quantitative or qualitative features. It is proven that a specific method must meet the requirements that are put forward for a method as a way to obtain knowledge.

Key words: cyberblocks, computer neologisms, modeling, conceptual scheme, concept sphere, dictionary definitions, introspection, innovative lexemes.

Постановка проблеми. Кіберблок – це поєднання вербалізованих та автоматизованих у вживанні кібернеологізмів, близьких за значенням, що мають у собі однакову змістову інформацію у сфері комп’ютерних технологій, але різні за фонетико-морфемним оформленням слів.

Концепт – сукупність знань та уявлень про конкретний предмет або явище реальності, які по-різному можуть бути відображені у царині “змістових одиниць” різних мов, тобто є семантичними утвореннями, які мають лінгвокультурну специфіку та характеризують носіїв конкретної етнокультури і можуть бути вербалізовані не лише лексичною одиницею, а й номінальним визначенням, або словесною дескрипцією [1 с. 75].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. *Концептологія* – це порівняльна дисципліна, яка є одним із структурних елементів когнітивної лінгвістики. Концептуальний аналіз – інструмент, яким оперує когнітивна лінгвістика. Концепти вже стали об’єктами докладних контрастивних досліджень [2]. Зіставляючи близькі концепти в різнокультурних мовах, можливо досягнути іншого, більш точного представлення, де “зміст культурно специфічних концептів може бути повністю виявлений тільки шляхом порівняння позицій концепту в системі взаємопов’язаних концептів у культурі та квазісинонімічних концептів в іншій культурі” [1, с. 75].

Метою даної статті є обґрунтування закономірностей концептуального моделювання комп’ютерних неологізмів у кіберблоках.

Виклад основного матеріалу. Аналіз лексичного матеріалу дає змогу екстрагувати загальну гіпотетичну концептуальну модель взаємозв’язку людини, її діяльності в комп’ютерній сфері та результатів цієї діяльності. Схематично цю гіпотетичну концептуальну модель можна представити так (рис. 1):

Опис словникових дефініцій лексичного матеріалу містить аналіз п’яти загальних концептів, за якими можна класифікувати відібрані кіберблоки: ЛЮДИНА (напр., *user* – користувач), ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮДИНИ (*chat room* – чат), КОМП’ЮТЕР ТА ПРИСТРОЇ (*cursor* – курсор, *monitor* – монітор), ОПЕРАЦІЇ КОМП’ЮТЕРА (*translator* – транслятор), РЕЗУЛЬТАТ РОБОТИ (*virus* – вірус). Виокремлення цих загальних концептів уможливило моделювання гіпотетичної концептуальної структури взаємозв’язку.

Загальна концептуальна схема кіберблоків дозволяє стратифікувати емпіричний матеріал за певними аспектами діяльності людини і комп’ютера, а також дає змогу зрозуміти, у яких 395

сферах цієї діяльності відбувається створення кібернеологізмів (як чином мислення людини використовує вже існуючі в мові одиниці і як може надавати їм нових смислів).

за допомогою через Людина діяльність людини комп'ютера та пристроїв операції комп'ютера результати роботи людини та комп'ютера

Рис. 1. Схема загальної концептуальної моделі кіберблоків

Індуктивно-дедуктивний метод, метод дефініційного аналізу та аналіз емпіричного матеріалу дозволили заповнити концептуальну схему кіберполя розробленими кіберблоками (рис. 2)

У наукову парадигму було введено термін “концептосфера” що передбачало що “концептосфера мови – це концептосфера культури, а національна мова в потенції – “замінник” цієї культури. Поняття концептосфери особливо важливе, адже воно допомагає зрозуміти, чому мова є не лише засобом спілкування, але й концентратом культури – нації та її втіленням у різних верствах населення. Концептосферу розглядають як сукупність концептів у вигляді “мозаїчного полотна, що утворює світобачення носія мови”. Науковці зауважують, що концептосфера є об’ємним і ширшим поняттям порівняно із семантичним простором мови, оскільки в ній сконцентрована культура нації. [3, с.77]

Дефініційний та компонентний типи аналізу диференціюють двадцять два кіберблоки, які корелюють із відповідними концептами. У загальному концепті ЛЮДИНА виокремлено 2 кіберблоки: КОРИСТУВАЧ СИСТЕМОЮ та ПОРУШНИК СИСТЕМИ. Процедура виокремлення кіберблоків складається з декількох етапів, які ми репрезентуємо на прикладі концепту ЛЮДИНА. Цей концепт уміщує кіберблоки КОРИСТУВАЧ СИСТЕМОЮ та ПОРУШНИК СИСТЕМИ. У кіберблок КОРИСТУВАЧ СИСТЕМОЮ входить три кібернеологізми: *lamer*, *luser*, *user*. Перший етап передбачає аналіз дефініцій. На другому етапі ми виокремлюємо спільні дефініції ЛЮДИНА + КОРИСТУВАННЯ + КОМП'ЮТЕР + СИСТЕМА. Тотожні компоненти дефініцій дають змогу пристосувати цю інформацію під загальну назву кіберблоку КОРИСТУВАЧ СИСТЕМОЮ. Спостережено, що аналогічно відбувається процедура виокремлення всіх інших кіберблоків.

На основі дослідження дефініцій англійської мови було зафіксовано комп'ютерні неологізми, які були скомпоновані в кіберблоки. Установлено, що кіберблоки: КОРИСТУВАЧ СИСТЕМОЮ, ПОРУШНИК СИСТЕМИ, ІНТЕРНЕТ РОЗМОВА, ВТРУЧАННЯ В ІНТЕРНЕТ ПРОСТІР, ОБЛИЧЧЯ КОМП'ЮТЕРА, ГОЛОС КОМП'ЮТЕРА, ВКАЗІВНИК ЕКРАНУ, ПОШУКОВИЙ АГЕНТ, ІНФОРМАЦІЙНІ ОПЕРАЦІЇ, ВИДАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ, ПЕРЕ396

ДАЧА ІНФОРМАЦІЇ, ВОРОГ СИСТЕМИ, ЗАХИСНИК МЕРЕЖІ – репрезентують квазісинонімічні зв'язки кібернеологізмів, решта кіберблоків: ТАКТИЛЬНИЙ ПРИСТРІЙ, ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ДАНИХ, ОБРОБКА ДАНИХ, ВЗАЄМОДІЯ ІНФОРМАЦІЇ, ВИКОРИСТАННЯ ПАМ'ЯТІ, СИСТЕМНІ ДІЇ, РЕЖИМИ ДОСТУПУ ДО ІНФОРМАЦІЇ, СТАН СИСТЕМИ, ІНФОРМАЦІЙНІ ОПЕРАЦІЇ – засвідчують антонімічні реляції (див. рис. 2). Ми розглядаємо ці кіберблоки в сукупності з їх квазісинонімами, а також квазіантонімами. Уточнимо, що *квазісиноніми* – це дистанційні синоніми, оскільки в них є деякі параметри, які розподіляють їх за шкалою загального концептуального значення. Вони не завжди здатні замінювати один одного. Квазісиноніми диференціюють за кількісними чи якісними параметрами. *Квазіантоніми* – повна або частково протилежність у межах дефініції слова, виявлена під час аналізу його семантичних смислів.

Рис. 2. Схема загальної моделі концептосфери кіберблоків³⁹⁷

Концептуальний аналіз (далі – КА) є основним методом дослідження сучасної когнітивної лінгвістики, де мову розглядають з когнітивного погляду. С.Є. Нікітіна вказує на двозначність поняття КА, що може позначати “аналіз за допомогою концептів чи аналіз, кінцевими одиницями якого є концепти” [3, с. 78]. Інше розуміння є поширенішим, і можемо тлумачити КА саме так.

Концептуальний аналіз – це спільна назва для групи лінгвістичних методів дослідження структур репрезентації знань. Р. М. Фрумкіна вважає, що в “гуманітарному когнітивізмі” окреслилося декілька напрямків КА, розбіжності між якими виявляються у виборі об’єкта, матеріалу, методики й кінцевого результату дослідження [3, с. 78].

Концептуальний аналіз включає вищезазначені твердження, які характеризують парадигму антропоцентричних мовно-когнітивних досліджень, а також суб’єктивізм, обмежений лінгвістичним матеріалом. Поза цим КА спирається на положення про наявність певної взаємозалежності між об’єктом, завданнями й методами КА [2; 4; 3].

У сучасній когнітивній лінгвістиці триває пошук нових конкретних методик концептуального аналізу, пов’язаних з парадигмальним науковим контекстом та теоретичними настановами аналізу, що залежать від специфіки об’єкта дослідження, ракурсу його розгляду та мети аналізу. Конкретний метод повинен відповідати вимогам, що їх висувають до методу як до шляху отримання знання [1; 3; 5; 6].

Поряд із КА в роботі використано метод інтроспекції. Доцільність застосування внутрішньомовної інтроспекції дослідника та її ефективність у дослідженні обґрунтувала і представила А. Вежбицька [2; 4]. Сама інтроспекція без мовної верифікації ще не дає достовірних результатів, а дослідницькі побудови й висновки, здобуті цим шляхом, не можна вважати такими, що стосуються загальномовного рівня. Зважаючи на це, А. Вежбицька підкреслює, що інтроспекція обов’язково має бути підкріплена мовними даними [2; 4]. Багато дослідників поділяють це твердження. Лінгвіст покладається на концепти, мовну інтуїцію та внутрішню інтроспекцію інших носіїв мови [2; 4]. Це може бути використання даних із тлумачних словників мови або докладних консультацій із носіями мови для виявлення результатів їхньої мовної рефлексії [2; 4].

Особливістю КА є вихід за межі лінгвоматеріалу. Мовні дані залишаються центральними, але для експлікації різних концептів залучаються і позамовні репрезентанти кіберблоку. Крім того, у межах КА висунуто вимогу психологічної достовірності дослідницьких побудов, які мають підлягати принципам функціонування людської психіки [2; 4].

Висновки. У даній статті представлено концептуальне моделювання лексичного масиву на матеріалі комп’ютерних неологізмів, вилучених із досліджуваних дефініцій англійської мови. Увесь аналізований матеріал було скомпоновано у кіберблоки. Під кіберблоком розуміємо поєднання вербалізованих та автоматизованих у вживанні кібернеологізмів, близьких за значенням, що мають у собі однакоvu змістову інформацію у сфері комп’ютерних технологій, але різні за фонетико-морфемним оформленням слів. Важливими завданнями дослідження стали експлікація концептуального змісту кіберблоків, визначення ступеня їх квазісинонімічності, а також опис кіберблоків крізь призму концептуально-фреймового аналізу із застосуванням принципів концептології.

У роботі сконструйовано загальну модель концептосфери кіберблоків та заповнено її розробленими кіберблоками. Аналіз словникових дефініцій лексичного матеріалу дав змогу екстрагувати п’ять загальних концептів, за якими можна класифікувати відібрані кіберблоки: ЛЮДИНА (напр. *user* – користувач), ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮДИНИ (*chat room* – чат), КОМП’ЮТЕР ТА ПРИСТРОЇ (*cursor* – курсор, *monitor* – монітор), ОПЕРАЦІЇ КОМП’ЮТЕРА (*translator* – транслятор), РЕЗУЛЬТАТ РОБОТИ (*virus* – вірус). Виокремлення цих загальних концептів уможливило побудову гіпотетичної концептуальної моделі взаємозв’язку.

На матеріалі неологічної лексики в дослідженні апробовано загальну гіпотетико-концептуальну модель взаємозв’язку людини та комп’ютерної сфери, а також результатів цієї діяльності. 398

Побудова цієї моделі дає змогу зрозуміти, у яких сферах цієї діяльності відбувається створення кібернеологізмів, тобто як мислення людини використовує вже існуючі в мові одиниці і як може надавати їм нових значень.

Використана методика побудови кіберблоків та наповнення їх відповідними інноваційними лексемами передбачила застосування індуктивно-дедуктивного методу, методу дефініційного аналізу та аналізу емпіричного матеріалу. Зокрема, дефініційний та компонентний типи аналізу диференціюють кіберблоки, які корелюють із відповідними концептами.

Для структурування мовного фактажу у кіберблоках на основі точних синонімічних та квазі-синонімічних відношень використано в основному предметний та акціональний типи фреймів.

У ході дослідження у структурі загального концепту ЛЮДИНА диференційовано кіберблоки: КОРИСТУВАЧ СИСТЕМОЮ та ПОРУШНИК СИСТЕМИ. Процедура виокремлення кожного кіберблоку вміщує такі етапи (демонструємо на прикладі загального концепту ЛЮДИНА): виділення кіберблоків у концепті ЛЮДИНА (КОРИСТУВАЧ СИСТЕМОЮ та ПОРУШНИК СИСТЕМИ) – аналіз кіберблоку КОРИСТУВАЧ СИСТЕМОЮ, у який входить три кібернеологізми: *lamer*, *luser*, *user* – аналіз дефініцій – виокремлення спільних дефініцій ЛЮДИНА + КОРИСТУВАННЯ + КОМП'ЮТЕР + СИСТЕМА. Тотожні компоненти дефініцій дають змогу пристосувати цю інформацію під загальну назву кіберблоку КОРИСТУВАЧ СИСТЕМОЮ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ясінська О.В. Концептуалізація синонімічно-антонімічних зв'язків у сфері комп'ютерних неологізмів сучасної англійської мови : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Ясінська Оксана Володимирівна. Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2013. 214 с.
2. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : навчальний посібник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 711 с.
3. Ясінська О. В. Комп'ютерні неологізми сучасної англійської мови: синонімічні та антонімічні зв'язки: монографія. Луцьк : Вежа – Друк, 2019. 184 с.
4. Radavska O.M., Shevchuk T.R., Yasinska O.V. Difficulties of Modern English Translation Terminology Equivalence. *Наукові записки*. Серія: Філологічні науки. 2024. Вип. 1 (208). С. 302–306. DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-208-42>
5. Yasinska O. Cybernetics Is the Important Source of the Modern English Lexical Replenishment. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (Філологічні науки)*. 2013. № 17 (266). С. 106–108.
6. Кирикилиця В.В., Шевчук Т.Р., Ясінська О.В. Опис лінгвістичного аналізу синонімічних та антонімічних зв'язків у сфері комп'ютерних неологізмів на прикладі тезаурусного методу та методу кількісного аналізу *Наукові записки*. Серія: Філологічні науки. 2025. Вип. 1 (212). С. 142–148. DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-212-20>

Дата надходження статті: 01.12.2025

Дата прийняття статті: 25.12.2025

Опубліковано: 30.12.2025